

TÜRKİYE’DE KANSER TEDAVİ MERKEZLERİ ve ONKOLOJİ ENSTİTÜLERİ *

**Prof. Dr. Tezer Kutluk
Dr. Meltem Şengelen**

Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü

*Bu yazı, yazarın 2005 yılındaki XVI. Ulusal Kanser Kongresindeki yaptığı konuşmadan ve bu konuşma nedeniyle toplanan verilerden hazırlanmıştır.

Yazar, bu sunumun ve yazının hazırlanmasında verilerini paylaşan 44 merkeze ve 3 Onkoloji Enstitüsüne teşekkür eder.

KANSER MERKEZLERİ

Sağlık alanında teknolojiye heyecan verici, ama pahalı ve kontrolü güçleşen biyoteknoloji patlaması, iletişim alanındaki tele-tıp, web tabanlı bilgi kaynakları gibi değişimler, klasik tıp eğitiminde daha az yer alan takım perspektifinin giderek önem kazanması, sürekli değişim içinde olan pahalı enformasyon sistemlerinin vazgeçilmez hale gelmesi, maliyet-kamu oyu duyarlılığı, malpraktis gibi politik ve yasal konular, yaşam süresi ve bireyin topluma maliyeti ile ilgili demografik değişiklikler, sigortacılığın gelişmesi ve yaygınlaşmasına rağmen yoksulların nasıl sağlık hizmeti alması gerektiği ile ilgili sorunlar, hekim hasta ilişkilerinin giderek artan grup pratikleri, şirketleşme kültürü ile sanayi türü bir ilişki haline dönüşüyor olması, bakım kalitesinde yapı-süreç-çıktı-etki ilişkisinin önemi gibi noktalar sağlık sisteminde yakın yıllarda ciddi değişimleri başlatmıştır. Bu değişimlerin iyi anlaşılması, izlenmesi ve uyum sağlanarak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Değişimin iyi izlenememesi büyük sorunlara yol açmaktadır.

Ölüm nedenleri arasında ikinci sırada olan kanser bir taraftan birinci sırada olan kardiyovasküler sebeplerle arayı kapatırken, gelişmiş ülkeler ile geliştirmekte olan ülkeler arasındaki farklılık onkoloji alanındaki gelişmelerden geliştirmekte olan ülkelerin nasıl yararlandırılacağı konusunu daha da ön plana çıkartmaktadır. Bu açıdan onkoloji ile uğraşanların özellikle yönetim alanında çalışanların kendi sorumluluk alanlarındaki onkoloji kuruluşları ile ilgili değerlendirmeleri düzenli olarak yapmaları önem taşımaktadır.

Ülkemizde onkologların çoğu genellikle yüksek standartlara sahip büyük merkezlerde çalışmaktadır. Peki ülkemizde onkologların çalıştığı merkezlerde “standartlarla” ilgili sorun var mıdır? Varsa hangi standartlar daha uygundur? Bu standartları kim nasıl koyacak, nasıl yükseltilecektir? Kanserli hastalar ise genellikle tecrübeli büyük merkezlere gelmek istemektedir. Büyük şehirlere akın etmenin temel sebebi budur. Peki tecrübeli merkez neresidir? Büyük olmak, eski bir kurum olmak tecrübeli olmanın garantisi midir? Bu sorular irdelenmeli ve cevap aranmalıdır.

Amerikan Kanser Cemiyeti “Doğru hastaneyi nasıl seçersiniz?” sorusuyla hastalara yönelik olarak şu tavsiyelerde bulunmaktadır: Gideceğiniz hastanenin akreditasyonu var mıdır? Hastane tedavinin herhangi bir döneminde gerekebilecek alt birimlere sahip midir? Var olup olmadığı sorulması gereken bu birimler şunlardır: Patoloji, Klinik Patoloji Laboratuvarı, Kan Bankası, 24 saat doktor, Tümör konseyi (multidisipliner), Sosyal servisler, Solunum tedavisi departmanı, Rehabilitasyon departmanı, İleri tanı cihazları (MRI, CT, PET), İleri tedavi ekipmanları (Lazer, radyasyon cihazları), Yoğun bakım ünitesi, Acil servis, Anestezi Bölümü.

Amerikan Cerrahlar Koleji'nin Kanser Komisyonu ise 30 profesyonel cemiyetten üyeye sahip olup, kanser tanı/tedavisi için kural ve kılavuzlar koymaktadır. Kanser Merkezlerinin tanı ve tedavi programlarını onaylamaktadır. Bu komisyon tedavinin en güncel cihazlarla yapılmasını, her bir hastanın rekürrenslerin saptanmasına imkan veren süreklilik içeren bir izlem programının olmasını, tümör konseylerinin bulunmasını istemektedir ve korunma, tarama, beslenme önerileri, topluma ulaşma ve destek servisleri konusundaki programlar desteklenmelidir. Ayrıca ABD örneğinde Amerikan Ulusal Kanser Enstitüsü araştırma odaklı enstitüleri bilimsel mükemmellik ve farklı araştırma programlarının entegrasyonu için desteklemektedir. Bu kurum, kanser merkezlerini Klinik Kanser Merkezi, Kanser Merkezi, Tam Kapsamlı Kanser Merkezi olarak farklı gruplarda onaylamaktadır. ABD'de hastalar ve yakınları gittikleri merkezlerin ABD Ulusal Kanser Enstitüsü tarafından onaylanıp onaylanmadığına dikkat etmektedirler. Ayrıca bir başka durum da hastanenin Kanser Merkezleri birliğine (“Association of Community Cancer Centers (ACCC)” üye olup olmadığıdır. Çocuk kanserlerinde ise Çok Merkezli Çalışma Gruplarına üye olup olunmadığının sorulması tavsiye edilmektedir. Bunların dışında “Her defasında aynı doktoru görebilecek miyim?”, “Tıp dışı personel kullanımının yoğunluğu”, “Temizlik ve diğer idame hizmetleri nasıl?”, “Sorularınız dostça cevaplanıyor mu?”, “Personel işini yapmasını bilir gibi gözüküyor mu?” gibi sorular da hastaların merkez seçerken dikkat etmesi gereken, sorması gereken sorular olarak bildirilmektedir.

Yine Amerikan Kanser Cemiyeti hastalar hekim seçerken şu soruların sorulmasını önermektedir: “Uzmanlık belgenizi hangi daldan aldınız?”, “Bendeki kanserle ilgili hangi eğitimi aldınız?”, “Kaç yıllık deneyiminiz var?”, “Doktorumun yayınlarına nasıl ulaşırım?”, “Benim gibi kaç hasta tedavi ettiniz?”, “Klinik çalışmalara katılıyor musunuz?”, “Çalışma saatleriniz, hafta sonları?”, “Bekleme süreleri nasıldır?”, “Mesai saatleri dışında size nasıl ulaşabilirim?”, “Siz izindeyken hastalarınıza kim bakıyor?” “Ekibinizde başka hangi meslek grupları var?”, “Afiliye hastaneler?”, “Hastanızı hangi hastanede yatırılıyorsunuz?” “Acile uğramadan yatabilir miyim?”, “Refakatçi alabilir miyim?”, “Ziyaret kuralları nasıl?”, “Sosyal güvencem ve ücretim uygun mu?”

Şüphesiz bir başka ülkenin standartları bir başka ülkeye aynen taşınmaz. Ancak, kıyaslama yapmak, başkalarının başarılarından ve başarısızlıklarından da ders çıkartmak iyi uygulamaların olmazsa olmazıdır. Bu açıdan bu yaklaşıma uyacak şekilde sorular hazırlanarak Ülkemizde 2005 yılı Nisan ayında yaptığımız survey’in sonuçları aşağıda tablolar halinde verilmiştir. Bu tablolarda 44 merkezin verileri özetlenmiştir. Tablo 1’de verildiği gibi birçok merkezde onkolojinin temel disiplinleri bulunmasına rağmen multidisipliner yapının bazı merkezlerde bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 1. Türkiye’deki 44 Kanser Tanı ve Tedavi Birimi/ Merkezinin Durumu, 2005

	Özellik	Sayı
Kuruluş yılı	1990 öncesi	25
	1990-1999 dönemi	15
	2000 ve sonrası	4
Kurum türü	Üniversite	28
	Sağlık Bakanlığı	6
	Eski SSK	6
	Özel Hastane	3
	Özel Üniversite	1
Tıbbi Disiplinler	Medikal Onkoloji	36/44*
	Çocuk Onkoloji	37/44
	Radyasyon Onkolojisi	29/43
	Cerrahi Onkoloji	4/43
	Patoloji	43/43
	Araştırma Laboratuvarı	14/43
Yatak sayısı	Medikal	754
	Çocuk	611
	Cerrahi	764
	Radyasyon	567

* 3 merkezde Medikal Onkoloji yok, 5 merkez ise çocuk hastanesi

Tablo 2’de görüldüğü gibi 2005 yılında Onkoloji alanında çalışan farklı akademik derecelerdeki hekim sayısı toplam 578 olarak bulunmuştur. Bu durum onkoloji alanında daha çok hekime gereksinim olduğunu göstermektedir. Tablo 3’de görüldüğü gibi onkoloji alanında çalışan diğer sağlık personeli sayısı da gereksinimlerin altındadır.

Tablo 2. Türkiye’deki 44 Merkezde Tıbbi Onkoloji, Çocuk Onkolojisi ve Radyasyon Onkolojisi Dallarında Çalışan Hekim sayısı, 2005

	Prof.	Doç.	Yrd. Doç	Öğr.Gr	Uzman	Fellow	Asistan	Toplam
Tıbbi Onkoloji	48	31	28	4	20	44	-	175
Çocuk Onkoloji	31	22	7	0	14	23	-	97
Rady. Onkoloji	34	25	38	13	95	-	101	306
Toplam	113	78	73	17	129	67	101	578

Tablo 3. Türkiye’deki 44 Merkezde Çalışan Diğer Sağlık Elemanları, 2005

Radyasyon Fizikçisi	88
Onkoloji Hemşiresi	525
Psikolog	50
Sosyal Hizmet uzmanı	23

Ülkemizde standardizasyonun yükseltilmesine yönelik çabalar giderek artmakta, JCI akreditasyonu, ISO sertifikasyonu gibi standartlara ulaşmada sonuçlar alınmaya başlanmıştır. 2005 yılından sonra bu rakamlar daha da artmıştır. Ancak bu sayılarının hızlı bir şekilde daha yüksek düzeylere çekilmesi gerekmektedir. (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye’deki 44 Merkezde Akredite Olmuş/ Sertifikasyon Almış Merkezler, 2005

Akreditasyon/Sertifikasyon	JCI	2
	ISO	13**
	Laboratuvar akreditasyonu	1

* JCI: Joint Commission International tarafından akreditasyon

** ISO sertifikasyonu: 3’ü kısmi sertifikasyon, 2’si aynı zamanda JCI akreditasyonu)

Tablo 5. Türkiye’deki 44 Merkezle ilgili Diğer Özellikler, 2005

Özellik	Sayı
Sosyal servisler	22/43
Rehabilitasyon	18/43
Radyoloji	2 merkezde sadece USG var 6 merkezde PET var, 8 merkezde MRG yok, Diğerlerinde PET hariç tüm imkanlar var.
Patoloji laboratuvarı	44
Klinik patoloji laboratuvarı	44
Kan Bankası	44
24 saat doktor	44
Acil servis	44
Anestezi birimi	44
Tümör konseyi	34/44
Yoğun bakım	41/44
Bilgilendirme broşürü, kitap	24/44
Uluslararası çalışma katılımı	18/44
Ulusal çalışma katılımı	36/44
Ayaktan kemoterapi/ay	2056
Kanser kayıt merkezi	38/43
Kanser bildirim sayısı	31776 (3 merkezde rakam bilinmiyor, 5 merkezde hiç kayıt yok)
Ağrı merkezi	34/43
Sigara bırakma kliniği	24/43
Korunma	8/43
Erken tanı programı	11/43 (10 meme kanseri, 4 kolon kanseri, 3 serviks kanseri, 1 prostat kanseri)

Tablo 5’te ise 44 merkezdeki farklı özellikler toplanmıştır. Bu çalışma sadece sayıları toplamaya yönelik olup, var olduğu söylenen bu hizmetlerin niteliği hakkında ayrıntılı inceleme yapılmamıştır. Buna rağmen ülkemizdeki durumun değerlendirilmesine yönelik bir veri kaynağıdır.

ONKOLOJİ ENSTİTÜLERİ

Ülkemizdeki Onkoloji Enstitüleri sayıları fazla olmamakla beraber, verdikleri mezuniyet sonrası eğitimleri yolu ile onkoloji alanında insan yetiştirirken, yaptıkları araştırmalar ve kullandıkları teknolojilerle önemli kurumlar durumundadır.

Ülkemizde halen üç adet Onkoloji Enstitüsü vardır. Bunlardan Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesindeki Onkoloji Enstitüleri

1982 yılında, Dokuz Eylül Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü ise 1992 yılında kurulmuştur. Bu enstitülerde 2005 yılı itibarı ile Temel Onkoloji, Klinik Onkoloji ve Prevatif Onkoloji Anabilim Dalları bulunmaktadır. Bu anabilim dalları altında çeşitli bilim dalları faaliyet göstermektedir.

2005 yılı itibarı ile Dokuz Eylül Üniversitesinde 19 hekim, 7 hemşire, 4 teknisyen, 13 doktora öğrencisi ve 2 yan dal öğrencisi bulunmaktadır, Temel Onkoloji Bilim Dalında doktora verilmektedir.

İstanbul Üniversitesi Onkoloji Enstitüsünde ise 36 öğretim üyesi, 14 uzman, 9 araştırma görevlisi, 9 uzmanlık öğrencisi bulunmaktadır. Mezuniyet sonrası yüksek lisans ve doktora programları ise, Deneysel ve Moleküler Onkoloji, Kanser Biyokimyası, Kanser Etyolojisi, Kanser Epidemiyolojisi ve Biyoistatistik, Kanser Genetiği, Onkolojik Biyoloji ve İmmünoloji, Onkolojik Sitoloji, Psikososyal Onkoloji, Tıbbi Radyobioloji, Tıbbi Radyofizik, Tümör Patolojisi alanlarındadır.

Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Enstitüsünde ise 2005 yılı itibarı ile 14 kadrolu 21 görevlendirmeli öğretim üyesi, 3 öğretim görevlisi, 15 yüksek lisans ve doktora öğrencisi ve 5 yan dal araştırma görevlisi bulunmaktadır. Mezuniyet sonrası yüksek lisans ve doktora programları Temel İmmünoloji, Tümör Biyolojisi ve İmmünolojisi, Kanser Biyokimyası, Medikal Onkoloji, Pediatrik Onkoloji, Radyoterapi Fizik ve Planlaması, Kanser Epidemiyolojisi alanlarındadır. Ayrıca Hacettepe Tıp Fakültesinin MD PhD programı ile ilişkili olarak öğrenci kabul etmeye de başlamıştır.

Ülkemizde onkolojiye büyük katkılar sağlayan enstitüler mezuniyet sonrası eğitiminde ağırlıklarını artırmalı, mezuniyet öncesi eğitimde de yönlendirici olmalıdır. Temel, klinik ve toplum tabanlı araştırmalara, bilgi ve teknoloji paylaşımına liderlik etmelidirler.

Sonuç olarak, ülkemizde onkoloji alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar yakın yıllarda sayı ve nitelik olarak artmaktadır. Genel amaçlı hastanelerdeki finans ve yönetim politikaları, insan kaynakları, kalite standartları, fiziksel tesis sorunları, çalışan ve hasta memnuniyeti ile ilgili sorunlara ek olarak, onkoloji hastanelerinde donanım eksiklikleri, kemoterapi uygulanması, hasta sevkleri, kanser kontrolü yaklaşımı, multidisipliner olmak, destek tedavi, kanser kayıtları ve araştırmalara dair sorunlar bulunabilmektedir. Bu açıdan doğru planlama, güç birlikleri, doğru politikaların oluşturulması ve uygulanması bu alanın gelişmesi açısından kritik bir önem göstermekte olup, konu ile ilgili herkese büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Kaynak

Kutluk T. Kanser Organizasyonları: Enstitüler ve Hastaneler. Antalya XVI. Ulusal Kanser Kongresi 20-24 Nisan 2005.